

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология: учебник. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2001. 640 с.
2. Васильев В. Л. Юридическая психология. 3-е изд. СПб.: Питер, 2000. 624 с.
3. Кобець О. В. Професіографічний аналіз діяльності суб'єктів правозастосовної діяльності. *Проблеми освіти*. 2004. Вип. 38. С. 280–286.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личности. М.: Политиздат, 1975. 304 с.
5. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти). Київ: НАВС України, 1996. 192 с.

Отримано 02.03.2017

УДК 159.92:340.114.5

Наталія Миколаївна ТЕСЛИК,

*психолог відділення кадрового забезпечення Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук*

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ КУРСАНТАМИ-ПРАВОВИЗНАВЦЯМИ

На основі порівняння домінуючих ціннісних орієнтацій курсантів та студентів різних напрямів підготовки проаналізовано специфічні прояви особистісного розвитку курсантів ВНЗ МВС.

Е. Фромм переконує, що не існує жодної культури, позбавленої системи орієнтирів. На рівні окремого індивіда життєві орієнтації функціонують у вигляді системи цінностей, інтегрованих особистістю [1, с. 26]. Аксиологічний аспект особистісного розвитку впливає на регуляцію як внутрішньої, так і зовнішньої активності індивіда, завдяки чому можливості його дослідження достатньо широкі. Теоретична та практична розробка проблеми ціннісної сфери особистості належить М. Рокічу, В. О. Ядову, А. Г. Здравомислову, С. Л. Рубінштейну, Г. М. Андрєєвій, Д. О. Леонтьєву, І. С. Кону, І. Д. Беху, Л. І. Божович та багатьом іншим.

Метою нашого дослідження є виявлення базових проявів системи ціннісних орієнтацій курсантів ВНЗ МВС. Вибірку склали 261 респондент, у тому числі 92 курсанти першого, третього року підготовки та слухачі магістратури Харківського національного університету внутрішніх справ, 91 студент юридичного напрямку підготовки та 78 студентів економічних спеціальностей.

Діагностична методика О. Б. Фанталової «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» у різних життєвих сферах» спрямована на

вивчення потреби в досягненні внутрішньо значимих ціннісних об'єктів. Можливості досягнення певного соціального об'єкту чи внутрішнього стану, ступінь внутрішньої ідентичності чи дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері визначається автором за співвідношенням оцінки цінності та її доступності. О. Б. Фанталова пропонує визначати внутрішні конфлікти та вакууми шляхом співвіднесення цінності та доступності кожної категорії.

Акцентована увага на відображенні цінностей у двох площинах свідомості – розумінні потреби у досягненні внутрішньо значимих об'єктів та можливості такого досягнення, на основі співвіднесення яких визначається ступінь збалансованості чи дезінтеграції ціннісної сфери особистості. Це інтегральний показник методики, індекс неузгодженості «Значимість – Доступність», який виступає індикатором блокади ціннісно-сміслових утворень, що функціонують у мотиваційно-особистісній сфері [2, с. 8]. Для статистичної обробки даних застосовано t-критерій Стьюдента.

Отримані рангові значення середніх показників сприйняття цінностей усіх груп порівняння виявляють максимальну наближеність значимості конкретних життєвих смислових утворень. Виключенням є лише дещо вища вагомість значимості свободи у діях, притаманна курсантам ($X \pm \delta = 5,45 \pm 1,99$) та студентам ВНЗ МВС ($X \pm \delta = 5,74 \pm 2,56$), на відміну від студентів економічного ВНЗ ($X \pm \delta = 6,23 \pm 2,66$). Між курсантами різних років підготовки статистично значимих відмінностей в оцінці доступності цієї цінності не виявлено.

Серед найбільш значимих і водночас доступних ціннісних орієнтацій курсантської молоді фігурують «здоров'я» і «наявність гарних і вірних друзів». Крім того, найбільш вагомими визнані типові життєві ціннісні орієнтації «щасливе сімейне життя» та «любов». Найнижчі ранги значимості і доступності ціннісних орієнтацій у курсантської молоді отримали «краса природи і мистецтва» та «творчість». До числа найбільш доступних ціннісних орієнтацій курсантів також потрапила «впевненість у собі», найменш доступних – «матеріально-забезпечене життя» і «свобода як незалежність у рішеннях і вчинках».

За шкалою «активне діяльне життя» значно вищі рангові позиції середніх показників доступності у порівнянні зі значимістю цінностей досліджуваних студентів груп порівнянь. Існують прояви сприйняття курсантами самостійної активності менш доступною, ніж серед студентів, а також динамічні зміни сприйняття цієї цінності курсантами протягом навчання. У співставленні курсантів різних років підготовки тенденція поглиблюється: виявлені відмінності як між курсантами випускного і першого року підготовки ($t_{\text{емп}} = 2,6, p \leq 0,05$), так і

досліджуваних випускного і третього курсів ($t_{\text{емп}} = 3,2$, $p \leq 0,01$). Очевидно, образ життєдіяльності курсантів суттєво позначається на формуванні сприйняття даної ціннісної орієнтації.

Відмінності у середніх показниках доступності усіх ціннісних орієнтацій у курсантсько-студентської молоді значно менші, ніж при оцінці їх значимості, що детермінується внутрішньою непроранжованістю даного аксіологічного аспекту особистості внаслідок цілком закономірної неготовності відмовитися від певних життєвих пріоритетів.

Рангове співвіднесення окремих показників виявляє суттєві розбіжності між досліджуваними групами. Помітні сумніви у курсантів виникають з приводу забезпечення потреби у таких життєвих цінностях, як успіх в особистому сімейному житті ($X \pm \delta = 2,8 \pm 2,92$) і матеріальний достаток ($X \pm \delta = 1,04 \pm 2,14$). Для студентів обох груп порівняння (і юридичного, і економічного профілю навчання) у значно вищій мірі, ніж для курсантів, характерні побоювання щодо збереження здоров'я ($X \pm \delta = 4,41 \pm 4,35$; $X \pm \delta = 4,54 \pm 4,15$) і проблема надійності дружніх стосунків ($X \pm \delta = 2,07 \pm 3,51$; $X \pm \delta = 1,38 \pm 3,53$).

Курсанти і студенти різних профілів навчання традиційно визнають значимість цінності здоров'я. Однак доступність даного блага з точки зору курсантської молоді, чия профільна підготовка невіддільна від постійного фізичного навантаження, визначається вищою (відповідно порівняно із студентами-правознавцями $t_{\text{емп}} = 2,7$, $p \leq 0,01$, та студентами економічних спеціальностей $t_{\text{емп}} = 2,1$, $p \leq 0,05$).

Натомість дисоціації курсантів щодо впевненості у собі свідчать про відсутність інтеріоризованої потреби надмірного рівня самовпевненості ($X \pm \delta = -0,8 \pm 2,09$). З першого до останнього року підготовки значимість цієї цінності для курсантів суттєво не змінюється. Отже, курсанти намагаються обмежити прояви даної характерологічної властивості, щоб не допустити зарозумілості, неадекватності у поведінці. Внутрішньо неконтрольована самовпевненість може виступати на заваді оптимальної соціальної взаємодії молоді у навчальних закладах закритого типу.

О. Б. Фанталова пропонує трактування навчальної діяльності як шляху розширення свого кругозору, загальної культури, освіченості, у більшій характерне для пізніших вікових періодів. Цінність «пізнання» у загальногруповому розрізі отримала середні ранги, як за критерієм доступності, так і за значимістю для особистості. Відмінностей між групами порівняння не зафіксовано, що свідчить про відсутність впливу на формування усвідомлення значимості та рівню доступності навчання для курсантів та студентів різних профілів підготовки.

Отже, проаналізовані прояви аксіологічної складової свідчать про значимі відмінності становлення особистості у вищих навчальних

зкладах МВС. Курсанти у цілому вище зацікавлені у ціннісних орієнтаціях, спрямованих на успішну соціальну взаємодію. Психологічний супровід професіоналізації майбутніх офіцерів поліції вимагає врахування особливостей ціннісних орієнтацій курсантів.

Список бібліографічних посилань

1. Низовских Н. А. Психосемантическое исследование ценностно-мотивационных ориентаций личности. *Психологический журнал*. 2005. Т. 26, № 3. С. 25–37.

2. Фанталова Е. Б. Диагностика внутреннего конфликта. *Журнал практического психолога*. Тематическое прил. 2. М.: Фолиум, 1997. 48 с.

Отримано 16.02.2017

УДК 159.98

Світлана Вячеславівна ХАРЧЕНКО,

*доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3
(підрозділів поліції превентивної діяльності)*

*Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент;*

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5149-7892>

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ТА СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Розглянуто взаємозв'язки здібностей соціального інтелекту та інтенсивності використання механізмів психологічного захисту. Показано, що високий рівень розвитку соціального інтелекту достовірно негативно пов'язаний з інтенсивністю використання учасниками дослідження проєкції та реактивного утворення як механізмів психологічного захисту. Рівень розвитку соціального інтелекту позитивно пов'язаний з використанням таких механізмів психологічного захисту як заперечення та компенсація.

Механізми психологічного захисту забезпечують регулятивну систему стабілізації особистості, спрямовану, насамперед, на зменшення тривоги, яка неминуче виникає при усвідомленні конфлікту або перешкоди до самореалізації, насамперед у вигляді тієї або іншої форми патології. Психологічний захист багато в чому визначає поведінку особистості, яка усуває психічний дискомфорт та тривожну напругу.

У процесі онтогенезу, за Р. Плучиком, першими виникають захисти, пов'язані з перцептивними процесами – невідання, нерозуміння, потім захисти, пов'язані з пам'яттю (забуванням), – витиснення й придушення, – і нарешті, захисти, пов'язані з мисленням, уявою й переоцінкою інформації, – інтелектуалізація [1]. Перцептивний